

Bondor Erika**Könyvdigitalizálás és iskolai könyvtár**

Első megközelítésben talán nem tűnik túlságosan közelinek a címben felvetett párhuzam – ám a 2005. évi 22. NKÖM rendelet¹ megjelenése óta az iskolai könyvtári területen is felmerülhetnek a muzeális dokumentumok kezelése, megőrzése és szolgáltatása kapcsán digitalizálási igények, s az ezzel kapcsolatos problémák.

Az említett rendelet ugyanis kiterjed a nem nyilvános könyvtárak körére, így többek között az iskolai könyvtári területre is, valamint sokkal tágabban értelmezi a muzeális dokumentum fogalmát, mint az korábban közismert volt. A helytörténeti, iskolatörténeti anyagok körét is bevonja a fokozottan védendő állomány körébe, valamint a könyveken, kéziratokon kívül a nem papír alapú dokumentumokat is.²

A könyvtárostánár kollégák, valamint az iskolai könyvtárak fenntartói, intézményvezetői számára a téma átgondolásához, megértéséhez kifejezetten ajánlom Tószegi Zsuzsanna *A könyvdigitalizálás egyes kérdései* című tanulmányát, amely a Magyar Tudomány 2006. évi novemberi számában jelent meg. A szerző a könyvdigitalizálás hazánkban elismert szakembere, hiszen korábban a Neumann-ház élén a Neumann János Digitális Könyvtár elindításával a terület egyik úttörője volt, emellett a téma sikeres oktatója is a magyar könyvtárosképzésben, több felsőoktatási intézményben.

Tószegi Zsuzsanna tanulmánya a könyvdigitalizálás előzményeit történeti szempontból vizsgálja, de a digitális rögzítés bemutatását megelőzően kitér a nagy paradigmaváltásokra is (szóbeliség – írásbeliség – könyvnyomtatás – digitális rögzítés). A korábbi analóg rögzítési módokat felváltó digitális kultúra megjelenése társadalmi-gazdasági-kulturális korszakváltást jelentett, nagyobb hatású változást hozott, mint Gutenberg találmánya – ezért a szerző a kultúráközvetítésben mérőföldkőnek tekinti: hasonló horderejű paradigmaváltásnak, mint amit a szóbeliségről az írásbeli kultúrára történő átállás jelentett.

Ezzel nem is vitatkozhatunk: a digitális rögzítési mód után megváltozott a szöveg létrehozását szolgáló technika, megváltozott az információhordozó szerkezete és formája – de talán a fő eltérés a nyomtatott könyvhöz képest, hogy a szöveg nem állandó, akár több szövegváltozat is élhet párhuzamosan a virtuális térben, valamint a korábbi linearitással ellentétben a szövegegységek között hypertext kapcsolatok léteznek, rugalmas asszociációkat téve lehetővé.

Érdekes párhuzamot von Tószegi Zsuzsanna a könyvnyomtatás és a digitális dokumentumok között a demokratizmus tekintetében is: a könyvnyomtatás megteremtette a hozzájutás egyenlőségét, hiszen korábban csak a kiválasztottak jutottak könyvhöz. A digitális korban viszont a demokratizmus a szerzőkre is kiterjedt: a korábbinál sokkal szélesebb rétegek lehetnek szerzők, hiszen a szerző és

olvasó között szinte már megszűnt az a közvetítő közeg, amelyet a nyomdák és rangos kiadók jelentettek a maguk szűrő szerepével.

A fentiekből három elemet emelnék ki, amelyre feltétlenül ki kell térnünk a könyvtárostanári munkánk során. Meg kell tanítanunk a könyvtárhasználati órákon tanítványainknak, hogy mit jelent a digitális dokumentumok, internetes források hitelessége, elérhetősége, megbízhatósága.

Ezek a fogalmak korábban, a nyomtatott könyvek esetében kevésbé jelentettek problémát, hiszen azokban az információk állandóak, a kiadók és szerzők pontosan beazonosíthatók voltak. Digitális dokumentum esetében viszont tisztában kell lennünk azzal, hogy nem minden adat, információforrás, internetes szolgáltatóhely megbízható, meg kell tanulnunk tudatosan válogatni. Nem biztos, hogy legközelebb ugyanott és ugyanabban a formában újra elérhető lesz a minket érdeklő dokumentum, hacsak nem töltjük le, nem archiváljuk. A hitelesség sem egyértelmű: nem lehetünk biztosak benne, hogy az internetes tartalmak szerzői, adatai pontosak, hitelesek, nem tudhatjuk minden esetben, hogy szerzői jogokat nem sértenek-e a közrebocsátott dokumentumok. A felsoroltak miatt nagyon fontossá vált a kritikus forráshasználat – és ennek alapjait már a kisiskolás korban le kell fektetni.

A másik dilemma, amellyel szembenézünk most már az iskolai könyvtárakban is, hogy mit tekintünk muzeális és/vagy archiválendő dokumentumnak, illetve melyek azok a dokumentumok, amelyeket feltétlenül digitalizálnunk kell. Az iskolai könyvtári területen ráadásul meglehetősen hiányosak a források, eszközök és hozzáférés tekintetében is. Muzeális könyvek restaurálását az elmúlt években iskolai könyvtárak számára is lehetővé tette az NKA Könyvtári Kollégiumának e célt támogató pályázata, de érdemes lenne szélesebb rétegek számára is elérhetővé tenni, hiszen a rendelet szerint is bővült az ide sorolandó dokumentumok köre.

Nem gondolnám, hogy minden muzeális dokumentummal rendelkező kis-könyvtárnak, iskolai könyvtárnak, vagy egyéb nem nyilvános könyvtárnak rendelkeznie kéne drága digitalizáló berendezésekkel, automatikusan lapozó szkennerekkel. Azt viszont fontosnak tartom, hogy tervszerű digitalizálási program alapján sort kerítsenek a kis könyvtárakban őrzött ritkaságokra, kulturális értékekre is. Nem eszközt kell tehát ehhez biztosítani, hanem a szolgáltatást (restaurálás, digitalizálás) és a megfelelő szakemberek munkáját elérhetővé tenni – hiszen a megőrzési kötelezettség, ugyanakkor a hozzáférés biztosítása ezen a könyvtári területen is kötelező és elengedhetetlen.

Tószegi Zsuzsanna tanulmánya zárásában ír a digitalizálendő művek prioritásáról is. Felhívom a figyelmet, hogy nagy múltú iskoláink könyvtárai komoly, sok esetben elfeledett értékeket őriznek, amelyek szintén részét képezik a magyar és az európai kultúrkincsnek. Kár lenne veszendőbe hagyni őket...

Jegyzetek

- 1 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendelet a muzeális könyvtári dokumentumok kezelésével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályokról
- 2 Muzeális dokumentum lehet az a könyvtárban őrzött hang-, kép-, film- és videodokumentum, továbbá elektronikus dokumentum is, amely a (3) bekezdés a)–d) pontjaiban felsoroltak közül valamelyik feltételnek megfelel." 1.§, (4)